

Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen

Bulletin augustus 2018

Van de voorzitter

Bedriegelijke stilte

Het is hoog zomer, half Nederland is met vakantie en de rest komt terug of maakt voorbereidingen om te gaan. Het is stil in de straten en de winkels, het kasteel wordt bezocht door de dagjesmensen maar bijzondere activiteiten zijn er even niet. We hebben de fanfare Ons Genoegen op 12 juli op bezoek gehad en het is even stil, óók met de muziek.

De werkelijkheid is, dat we aan het begin staan van een seizoen waarin in en om het kasteel weer veel boeiends te beleven zal vallen. Een muziekprogramma dat uitgebreider zal zijn dan ooit, met veel koffieconcerten en gelukkig de terugkeer van de Academisten van het Koninklijk Concertgebouw Orkest in mei, om maar een saillant voorbeeld te noemen. Ik raad u nu al aan regelmatig de website www.kasteelamerongen.nl te raadplegen. De website van de Vriendenkring zal geïntegreerd worden in deze website hetgeen voor iedereen een overzichtelijk beeld zal opleveren van alles wat kasteel Amerongen te bieden heeft.

De Vriendenkring maakt zich ook weer sterk voor projecten van allerlei aard, waardoor verbeteringen in Huys en tuin en aan de collectie mogelijk worden, waarvoor anders de financiële ruimte zou ontbreken.

Met trots vertel ik u, dat de spiegels in de Grand Salon sinds enkele weken, gerestaureerd en wel, terug zijn na een meer dan vijfjarig verblijf in het restauratietelier. Door giften van enkele privépersonen, door de aanwending van middelen uit een legaat en door subsidies, maar ook door een stuk van de reserves van de Vriendenkring aan te spreken is dit belangrijke en kostbare project nu met succes afgerond. Nu de spiegels er weer zijn wordt pas zichtbaar wat er al die jaren heeft ontbroken. U moet eens snel gaan kijken.

Kom en geniet van alles wat ons kasteel te bieden heeft en wat steeds mooier en uitgebreider wordt: omdat we niet stil hebben gezeten!!

Hans Herremans

De spiegels in de grote zaal

Help, de Keizer komt!

Help, de Keizer komt!

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat op 11 november 1918 de wapenstilstand werd gesloten waarmee de Eerste Wereldoorlog eindigde. Op diezelfde dag arriveerde de gevluchte Wilhelm op Kasteel Amerongen. Op verzoek van de Nederlandse regering gaf Graaf van Aldenburg Bentinck hem onderdak. Aanvankelijk zou Wilhelm drie dagen blijven, maar uiteindelijk bleef hij 18 maanden. In 2018 staat Kasteel Amerongen uitvoerig stil bij deze historische periode. *Help, de keizer komt!* neemt tot en met 2 december 2018 de bezoeker mee naar de roerige periode rond het verblijf van de Duitse keizer Wilhelm II.

Help, de Keizer komt! is nu te zien op Kasteel Amerongen!

Een onverwachte gast

Op 11 november 2018 is het 100 jaar geleden dat op een regenachtige zondagmiddag een onverwachte gast onder aan het bordes van kasteel Amerongen stond. Het was Friedrich Wilhelm Viktor Albert von Hohenzollern, beter bekend als keizer Wilhelm II, die door graaf Bentinck van het station Maarn was afgehaald. Hij zou 18 maanden blijven alvorens hij met zijn vrouw Auguste Viktoria naar Doorn zou vertrekken.

Eind oktober 1918 was Wilhelm II met zijn keizerlijke hof-trein vanuit Berlijn naar het hoofdkwartier van het westelijk front in het Belgische Spa, het Großes Hauptquartier Seiner Majestät des Kaisers und Königs, gereisd. De Eerste Wereldoorlog liep op het einde en het begon duidelijk te worden dat het Duitse keizerrijk definitief aan het verliezen was.

Op 9 november 1918 besloot Wilhelm II na aandringen door de legerleiding mondeling afstand te doen van zijn aanspraak op de Duitse keizerstroom, maar niet als koning van Pruisen. Tot een officiële abdicatie kwam het niet, want enkele uren na het aftreden van de keizer riep de sociaaldemocraat Philipp Scheidemann vanuit het raam van de Rijksdag de republiek uit en twee uur later riep de communist Karl Liebknecht de Deutsche Sozialistische Republik uit. Hierop braken felle gevechten tussen de beide kampen uit.

Het was zaak voor Wilhelm II om naar veiliger oorden te vertrekken. Alternatieven als Zwitserland en Zweden werden als te gevaarlijke reisbestemmingen gezien, zodat door veldmaarschalk Paul von Hindenburg en staatssecretaris Paul von Hintze op het hoofdkwartier er op werd aangedrongen dat de trein met de keizer de volgende ochtend naar Nederland zal rijden. Nederland was het dichtstbij zijnde neutrale land. De keuze voor Nederland kan mede ingegeven zijn door het feit dat een voorouder van Wilhelm II, Frederik Willem I, de keurvorst van Brandenburg, tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) ook zijn heil in Nederland had gezocht, toen hij tussen 1634-1637 aan de Universiteit van Leiden studeerde en op 7 december 1646 trouwde met Louise Henriëtte van Nassau, de oudste dochter van Frederik Hendrik van Oranje en Amalia Solms. Hun nakomelingen, en dus ook Wilhelm II, waren daardoor een prins van Oranje.

Op zondagochtend 10 november om 05.00 uur zet de trein met het keizerlijk gezelschap van ongeveer 70 personen vanuit Spa koers richting Nederland. De trein bestond behalve uit twee locomotieven uit 11 keizerlijke salon- en 7 goederenwagens. De van oorsprong blauw-witte keizerlijke wagens waren al tijdens de oorlog in een groene camouflagekleur overgeschilderd.

Elke wagon had een bewaking van vier soldaten, bewapend met mitrailleurs, handgranaten en geweren, onder commando van een officier van het stormbataljon Rohr, omdat de trein langs plaatsen zou komen die waren bezet door muitende troepen. Maar al na tien minuten stopte

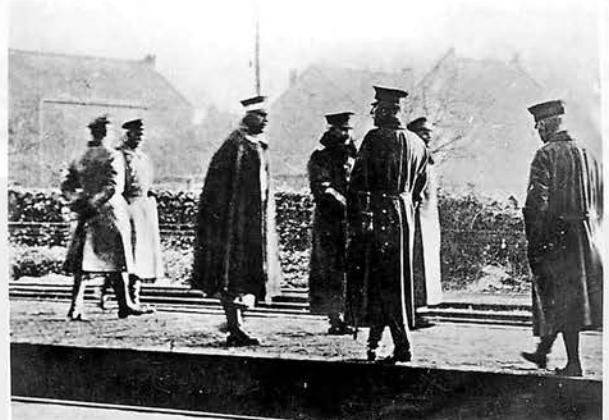
de trein bij het stationnetje La Reid bij Theux. Omdat men bang was dat de trein het door bolsjewieken bezette Luik niet zou kunnen passeren wordt de rest van de reis naar Nederland door de keizer met een beperkt gevolg per auto vervolgd.

De rest van zijn gevolg reist verder met de trein langs Pepinster en Luik naar het verwoeste Visé, waar de trein rond 07.00 uur aankomt. Daar blijft de locomotief onder stoom staan in afwachting van het vervolg van de reis. Overigens kon de trein niet verder naar Nederland rijden omdat uit voorzorg door Nederlanders tijdens de oorlog bij de Belgisch-Nederlandse grens, naast een prikkeldraadversperring, een gedeelte van de rails was verwijderd. Dit werd telkens weer teruggelegd als er een trein moest passeren.

In de middag ervoor had de gedetacheerde bij de vorstelijke stallen, kapitein Zeys, de weg al verkend, zodat hier geen problemen werden verwacht. Maar helaas, de auto's stonden er niet. Kapitein Zeys had de wagens in zijn opwinding naar een verkeerde plaats laten sturen. Terwijl de trein zijn tocht vervolgde stond het gezelschap op een verlaten, koude en duistere straatweg. Een langsrijdende motorrijder werd aangehouden en met zijn hulp kwamen na tien minuten wachten de negen auto's, waarvan de keizerskroon was weggekrast, alsnog aangereden en vertrok het gezelschap richting de Nederlandse grens, waar ze om 06.00 uur bij de grenspost Withuis bij Eijsden aankwamen.

Een Duitse officier spreekt de grenswacht aan met het verzoek hen door te laten. De verbouwde grenswacht antwoordt echter dat hij orders had om niemand door te laten en bovendien gaat het grenskantoor normaal pas om zeven uur open.

Uiteindelijk wordt met de garnizoenscommandant van Maastricht gebeld, waarna de grenswacht de Duitse officieren en Wilhelm II enkele meters toegang tot Nederlands grondgebied verleende. Dit tot grote vreugde van de Duitsers. Nu konden ze immers niet meer door de muitende troepen worden gepakt. Nadat toestemming

was verleend om de keizerlijke trein, die al die tijd onder stoom was blijven staan, door te laten rijden naar het station van Eijsden, ging de keizer, gekleed in generaalsuniform, met zijn gevolg te voet van de grensovergang naar het houten station om daar de trein op te wachten. Het gezelschap zou dan in comfortabele omstandigheden de beslissing van de Nederlandse regering rond de asielaanvraag kunnen afwachten.

De vlucht van de keizer naar Nederlands grondgebied bracht de regering in een buitengewoon lastig parket. De oorlog was afgelopen; alom werd de keizer ter verantwoording geroepen. Nederland wilde de rol van buitenstaander behouden maar dreigde nu opeens partij te worden.

Het kabinet was die zondag al bijeen voor een ingelaste ministerraad vanwege de dreigende revolutie in Nederland onder leiding van Troelstra. Nadat koningin Wilhelmina toestemming had verleend om Wilhelm II asiel te verlenen boog het kabinet zich over de vraag waar Wilhelm II moest worden ondergebracht

Uiteindelijk werd graaf Bentinck. "Met mijn hart direct en gaarne, maar de harde werkelijkheid maakt het mij onmogelijk, ik heb geen levensmiddelen genoeg, geen brandstof en onvoldoende personeel", antwoordde de graaf, nadat hem door graaf F.A.C. van Lynden van Sandenburg, commissaris van de koningin in Utrecht, werd gevraagd de keizer voor enkele dagen te huisvesten. De graaf aarzelde en vroeg, nadat Van Lynden van Sandenburg hem nog eens met klem had gevraagd in te stemmen, een half uur bedenktijd. Het was zijn oudste zoon Carlos, die hem overhaalde. "Bentincks ontvingen de keizer in de dagen van zijn luister; nu hij is gevallen, kunnen wij niet weigeren hem onderdak te verlenen."

Bovendien was de graaf Johannieterridder en de keizer hoofd van de Johannietororde - een verzoek om hulp van een broeder in nood kon hij dus onmogelijk weigeren. Toen Van Lynden van Sandenburg voor de tweede maal belde, stemde de graaf in, mits de middelen die nodig waren werden verstrekt.

Op maandag 11 november, de dag van de wapenstilstand, vertrok de keizerlijke trein, bestaande uit tien hofrijtuigen en een goederenwagon om 09.20 uur via Maastricht, Roermond, Venlo, Nijmegen en Arnhem naar Maarn. Langs de hele route werden de spoorwegovergangen bewaakt om demonstranten niet de kans te geven de trein te laten stoppen. Met een tweede trein volgden 6 goederenwagens van de 'Militär General Direktion' uit Brussel, een benzolwagen en een aantal platte wagens waar de hofauto's op waren geladen.

De militairen uit het oorspronkelijke gevolg van Wilhelm II werden in Arnhem geïnterneerd, zodat de keizer met een gevolg van 49 personen en zijn teckel Senta in Amerongen aankwam. Hier werd de keizer door Elisabeth Bentinck bij de ingang van het kasteel op de slotbrug begroet. "Geachte gravin, verontschuldigd mij, dat ik u lastig val, maar het is niet mijn schuld", waren de eerste woorden die hij tegen Elisabeth zei.

De keizerlijke trein was na aankomst in Maarn door de Nederlandse regering in beslag genomen en werd op 14 november 1918 naar Rotterdam afgevoerd met de vermelding dat "de opzending van het materieel naar Rotterdam heeft plaatsgehad ingevolge opdracht van den Opperbevelhebber voor Land- en Zeemacht." Pas in maart 1919 werden de wagons weer naar Potsdam overgebracht.

Overigens werd op 10 februari 1919 door de Staatsspoorwegen een rekening bij de Commissaris van de Koningin ingediend voor het vervoer op 11 november 1918 van de inmiddels ex-keizer (hij had op 28 november 1918 zijn definitieve abdicatie als Duitse keizer en koning van Pruisen ondertekend) en de bagage van Eijsden naar Maarn, en vervolgens op 14 november 1918 van de trein naar Rotterdam. Aansluitend was op verzoek van Wilhelm II nog een auto per trein vanuit Rotterdam naar Maarn teruggekomen en was op 28 november 1918 Auguste Viktoria per trein vanuit Berlijn naar Maarn gekomen.

In totaal wordt fl. 8.854,49 in rekening gebracht met de volgende specificatie:

11 november 1918	Traject Eijsden-Maarn	fl. 6.420,00
14 november 1918	Traject Maarn-Rotterdam	fl. 1.590,00
26/27 november 1918	Traject Rotterdam-Maarn	fl. 179,05
28 november 1918	Traject Emmerich-Maarn	fl. 665,44

De kosten worden doorberekend aan de ex-keizer, maar generaal-adjutant Gontard maakt met name tegen de kosten over het traject Maarn - Rotterdam v.v. bezwaar. De inbeslagneming van de trein met de daarin aanwezige goederen was immers niet op hun verzoek geweest. Hij vraagt om een nieuwe, door de Staatsspoorwegen gespecificeerde, rekening ter attentie van het Kaiserlichen Oberhofmarschall-Amt in Amerongen te sturen.

Dat het verblijf van Wilhelm II een zware druk op het huishouden op kasteel Amerongen legde blijkt uit een brief van 17 december 1918 aan Van Lynden van Sandenburg, waarin hij verzucht: "Z.M. is nu reeds 5 weken hier in plaats van 5 dagen. Ik hoop, onder ons gezegd, dat het bezoek niet langer dan begin januari duren zal.

Door Ronald Kousbroek

De kinderen van Van Reede (vervolg)

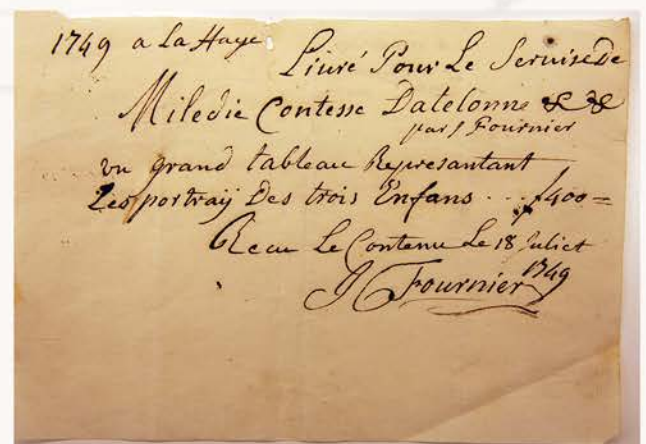
In de vorige editie van het Bulletin heeft u kunnen lezen over de gevonden kwitantie uit 1749 van het kinderportret dat hangt in de Grote Zaal van Kasteel Amerongen (zie afb. 1 & 2). Deze kwitantie was de aanleiding om verder onderzoek te doen naar het schilderij waarop de kinderen van Van Reede staan afgebeeld. Het onderzoek heeft uitgewezen dat Henriette van Nassau-Zuylestein (1688-1759) hoogstwaarschijnlijk de opdrachtgeefster van het portret is geweest. Dit kan worden verklaard door onder andere de aanhef op de kwitantie: 'Miledie Contesse Datelonne'. Deze aanhef is op meerdere brieven in het huisarchief van Kasteel Amerongen zichtbaar (zie afb. 3). Kennelijk was deze aanhef aan Henriette gangbaar in die tijd.

Door middel van vergelijkend onderzoek is aangetoond dat Jean Fournier (1703 - 1754) de vermoedelijke schilder is van het portret. Het kinderportret te Amerongen is vergeleken met zes andere portretten van zijn hand. Bij de vergelijking tussen het kinderportret en de andere portretten van Fournier is voornamelijk gekeken naar stilistische kenmerken van de kledij, de poses, de gezichten en de setting waarin de geportretteerden staan afgebeeld. Henriette en Fournier moeten elkaar in De Haag hebben leren kennen. Het gezin had daar immers een huis voor de wintermaanden en Fournier was tussen 1746 - 1754 werkzaam in deze stad. Daarnaast heeft Fournier veel portretten gemaakt van stadhouder Willem IV (1711 - 1751). De moeder van Willem IV (Maria Louise van Hessen-Kassel 1688 - 1765) was een zeer goede vriendin van Henriette en zij was van 1711 tot 1731 regentes voor haar minderjarige zoon. Wellicht heeft deze connectie een rol gespeeld bij de gegeven opdracht (zichtbaar op de kwitantie) van Henriette aan Fournier.

Tot slot is er onderzoek gedaan naar andere kinderportretten van de Van Reedes, vervaardigd door andere kunstenaars die Fournier wellicht als inspiratiebron heeft gebruikt. Naar alle waarschijnlijkheid waren niet alle kinderen meer in leven toen hij de opdracht van Henriette van Nassau Zuylestein ontving. Hij heeft op basis van andere voorbeelden het een realistische voorstelling moeten maken. Uit onderzoek

Afbeelding 1

Afbeelding 2

Afbeelding 3

is gebleken dat Fournier zijn portretten heeft gebaseerd op een aantal werken van zijn voorgangers. Voornamelijk het familieportret (mogelijk vervaardigd door M.L.A. Clifford 1670 - 1738, zie afb. 4) op Kasteel Middachten, de individuele kinderportretten op Kasteel Heeze en een kinderportret toegeschreven aan Jan van Haensbergen (zie afb. 5) tonen sterke overeenkomsten met het kinderportret van Fournier.

Opmerkelijk is dat tegenwoordig op drie verschillende kastelen kinderportretten van Godard Adriaan (1716-1736), Frederik Willem (1717-1749) en Ursula Christina Reynira van Reede (1719-1747) te bewonderen zijn. Dat komt doordat deze kastelen door de jaren heen in bezit zijn geweest van verschillende Van Reedes. De jongste zoon van Henriette erfde in 1947 kasteel Middachten nadat zijn oom Reinhard overleed. Kasteel Heeze is aan de fam. Van Reede verbonden doordat de man van Ursula, na haar overlijden, met zijn nieuwe vrouw in Heeze is gaan wonen. Door verdeling van erfenissen en verbouwingen van kastelen/huizen hangen portretten vaak niet meer op hun oorspronkelijke plaats. Het kinderportret te Amerongen is daarom uniek. Eén van de archiefdocumenten verklaart de reden waarom dit schilderij van de kinderen van Van Reede nog altijd op Amerongen te bewonderen is. Het was de wens van de graaf van Athlone die ervoor gezorgd heeft dat expliciet dit schilderij op Kasteel Amerongen is gebleven (zie afb. 6).

Elleke de Ronde

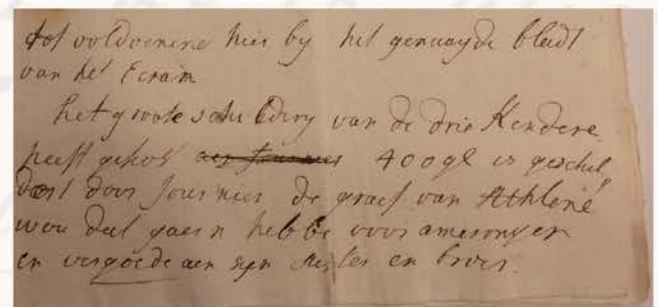
Studente Kunstgeschiedenis aan de Radboud Universiteit te Nijmegen

Afbeelding 4

Afbeelding 5

Afbeelding 6

Save the date

7 oktober
Vrienden NA-middag

opgelet: speciaal programma-gewijzigde tijden

Uitnodiging volgt

Nieuw: tentoonstellingsboek

De nieuwe tentoonstelling en themarondleiding *Help, de Keizer komt!* is in volle gang op Kasteel Amerongen. Ronald Kousbroek schreef voor deze tentoonstelling een bijbehorend boek: *Help, de Keizer komt! Kasteel Amerongen als vluchtplaats voor de gevluchte, Duitse Keizer Wilhelm II.* In dit boek vindt u verdiepende informatie over de aankomst, verblijf en vertrek van de keizer op Kasteel Amerongen. Een must-item voor elke geïnteresseerde! Het boek is te koop in de Ticketshop van Kasteel Amerongen voor € 5,-.

Agenda Kasteel Amerongen

19 augustus 2018 | Hele dag

Zaalgidsenopenstelling en toneelgroep Chapeau
Beleef de geschiedenis van het Huys interactief met de toneelspelers van Chapeau!

19 augustus 2018 | 20.00u

De Zeister Muziekdagen

Jonge ensembles treden op met composities waaraan zij in de masterclasses werken.

22 augustus | in de avond

Buitenfilm in de tuin

In samenwerking met Filmhuis Leersum Amerongen

31 augustus 2018 | 20.00u

Generatielezing Open Monumentendag 'In Europa'
Met Maarten van Rossem als spreker

8 september 2018 | Hele dag

Open Monumentendag

Gereduceerd tarief op Kasteel Amerongen

8 september 2018 | 21.00u

Buitenfilm 'The Beguiled' in de kasteeltuin
In samenwerking met Cinema Buiten

9 september 2018 | 16.00u

Nederlands Blazers Ensemble in de kasteeltuin
Met Gran Partita van Mozart

16 september 2018 | 11.00u

Koffieconcert: Odeon Kwartet
Muziekvrienden treden op

16 september 2018 | 11.00-17.00u

Zaalgidsenopenstelling

U kunt vrij door het Huys lopen

22 september 2018 | 20.00u

Avondconcert: Kees Hulsman en Marian Bolt
Viool en piano

14 oktober 2018 | 11.00u

Koffieconcert: Fancy Fiddlers

Viool- en cellotalenten in de leeftijd van 6 tot 19 jaar

21 oktober | Hele dag

Zaalgidsenopenstelling en toneelgroep Chapeau
Beleef de geschiedenis van het Huys interactief met de toneelspelers van Chapeau!

Tickets en meer info:

www.kasteelamerongen.nl/wat-te-doen

secretariaatvrienden@kasteel-amerongen.nl

Vriendenadministratie: ska-admin@planet.nl

www.kasteelamerongen-vrienden.nl

ANBI algemeen nut beogende instelling

cindredactie: K. Moolenburgh-Fels

redactie.vrienden@kasteel-amerongen.nl

ISSN 2213-7319